İlgili Kanun / Madde
6100 S. HMK/24

T.C
YARGITAY
HUKUK GENEL KURULU

Esas No. 2025/10-180
Karar No. 2026/295
Tarihi: 06.05.2026

● USULÜ KAZANILMIŞ HAK
●DAVACININ HESAP BİLİRKİŞİ RAPORUNA SESSİZ KALMASININ RAPORU KABUL ETTİĞİ ANLAMI TAŞIMADIĞI
●DAVALI LEHİNE USULİ KAZANILMIŞ HAK OLUŞTUĞUNUN KABULÜNE OLANAK BULUNMADIĞI

ÖZETİ: Anlam itibarıyla usuli kazanılmış hak kavramı, bir davada mahkemenin ya da tarafların yapmış olduğu bir usul işlemi ile taraflardan biri lehine doğmuş ve kendisine uyulması zorunlu olan hakkı ifade etmektedir. Hemen belirtmek gerek ki, gerek mülga Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda (1086 sayılı Kanun), gerekse HMK'da usuli kazanılmış hak kavramına ilişkin acık bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu kurum davaların uzamasını önlemek, hukuki alanda istikrar sağlamak ve kararlara karşı genel güvenin sarsılmasını önlemek amacıyla Yargıtay uygulamaları ile geliştirilmiş, öğretide kabul görmüş ve usul hukukunun vazgeçilmez, ana ilkelerinden biri haline gelmiştir.
Şu hâlde yukarıda yapılan açıklamalar ile somut olaya ilişkin maddi ve hukuki olgulara göre; İlk Derece Mahkemesi tarafından alınan 21.03.2019 tarihli ek raporun taraflara tebliğinden sonra bilirkişi raporuna sessiz kalmak suretiyle davacı vekili tarafından bu rapora uygun ıslah dilekçesi sunulmuş ise de davacı tarafça bilirkişi raporunun kabul edildiği yönünde bir irade beyanında bulunulmadığı gibi Mahkemece bu

rapora dayalı olarak kurulan hüküm, taraf vekillerinin istinafı üzerine Bölge Adliye Mahkemesince kusur raporlarının yeterli olmadığı ve emsal ücret araştırması yapılması gerektiği gerekçesiyle kaldırılmış, Mahkemece kusur raporları alınmış ve ücret araştırması yapıldıktan sonra yeniden ek hesap raporu düzenlettirilmiştir. Bu durumda 21.03.2019 tarihli bilirkişi raporuna karşı davaya son veren taraf işlemi mahiyetinde bir irade beyanında bulunmayan davacı vekilinin rapora sessiz kalarak ıslah dilekçesi sunması raporu kabul ettiği anlamına gelmeyeceğinden davalı lehine bu yönden bir usuli kazanılmış hak oluştuğunun kabulü mümkün değildir.

Sonuç itibarıyla, davacının hesap bilirkişi raporuna sessiz kalmasının raporu kabul ettiği anlamı taşımadığı, davalı lehine usuli kazanılmış hak oluştuğunun kabulüne olanak bulunmadığı ayrıca usule ilişkin bir işlem olan bilirkişi raporuna itiraz edilmemesinin rapora itiraz etmeyen davacının maddi hukuka ilişkin bir hakkını sona erdirecek nitelikte yorumlanamayacağı göz önüne alındığında direnme kararının yerinde olduğu sonucuna varılmıştır.

Taraflar arasındaki tazminat davasından dolayı yapılan yargılama sonunda İlk Derece Mahkemesince davanın kısmen kabulüne karar verilmiştir.

Kararın taraf vekillerince istinaf edilmesi üzerine Bölge Adliye Mahkemesince davacılar vekilinin istinaf başvurusunun esastan reddine, davalı vekilinin istinaf başvurusunun kısmen kabulü ile İlk Derece Mahkemesi kararı kaldırılıp düzeltilerek yeniden esas hakkında hüküm kurulmak suretiyle davanın kısmen kabulüne karar verilmiştir.

Bölge Adliye Mahkemesi kararı davacı Ferdi Töz ve davalı vekilleri tarafından temyiz edilmesi üzerine Yargıtay 10. Hukuk Dairesince yapılan inceleme sonunda bozulmuş, Bölge Adliye Mahkemesi tarafından Özel Daire bozma kararına karşı direnilmiştir.

Direnme kararı davalı vekili tarafından temyiz edilmekle; kesinlik, süre, temyiz şartı ve diğer usul eksiklikleri yönünden yapılan ön inceleme sonucunda temyiz dilekçesinin kabulüne karar verildikten sonra Tetkik Hâkimi tarafından hazırlanan gündem ve dosyadaki belgeler incelenip gereği düşünüldü:

I. DAVA

Davacılar vekili; müvekkili Ferdi Töz'ün 2010 yılının Nisan ayında davalı işyerinde çalışmaya başladığını, 25 Temmuz 2011 tarihinde davalıya ait fabrikada

sünger kırpma işi ile uğraştığı esnada sağ elini makineye sıkıştırmak suretiyle iş kazası geçirdiğini, kazada müvekkilinin kusurunun olmadığını, malûliyet tespiti için Kuruma başvurduklarını, başka işte çalışamayan müvekkilinin 1.000,00 TL ücretinin yanı sıra servis, yemek ve ramazanda yemek yardımı aldığını, iş kazasının meydana geldiği tarihte davacıların nişanlı olduğunu, davacı Gülsün Töz'ün bu süreçte nişanlısı davacı Ferdi Töz'e destek olduğunu ileri sürerek davacı Ferdi Töz için fazlaya ilişkin hakları saklı kalmak kaydıyla 1.000,00 TL maddi ve 100.000,00 TL manevi tazminatın, davacı Gülsün TÖZ için 25.000,00 TL manevi tazminatın faizi ile birlikte tahsiline karar verilmesini talep etmiştir.

II. CEVAP

Davalı vekili; kaza olayının davacının makinede hiçbir iş yapmadığı sırada dönen parçalardaki elyaf parçacıklarını eliyle almak isterken gerçekleştiğini, müvekkilinin bir kusuru olmadığını belirterek davanın reddi gerektiğini savunmuştur.

III. İLK DERECE MAHKEMESİ KARARI

A. İlk Derece Mahkemesinin Birinci Kararı

İlk Derece Mahkemesinin 30.05.2019 tarihli ve 2016/22 Esas, 2019/246 Karar sayılı kararı ile; meydana gelen iş kazasında davacının malûliyet oranının %23,2 olarak tespit edildiği, alınan kusur raporları değerlendirildiğinde davacının %20, davalı işverenin %80 kusurlu olduğu, bu kusur oranlarına göre alınan 15.10.2008 ve 21.03.2019 tarihli hesap raporlarının dosya kapsamına uygun bulunduğu, davacı Gülsün Töz'ün manevi tazminat talebinin yerinde olmadığı gerekçesiyle davanın kısmen kabulü ile davacı Ferdi Töz yönünden 153.734,00 TL maddi ve 25.000,00 TL manevi tazminatın faizi ile birlikte davalıdan tahsiline, davacı Gülsün Töz'ün manevi tazminat talebinin reddine karar verilmiştir.

B. İstinaf Yoluna Başvuranlar

İlk Derece Mahkemesinin yukarıda belirtilen kararına karşı süresi içinde taraf vekilleri istinaf başvurusunda bulunmuştur.

C. Bölge Adliye Mahkemesinin Birinci Kararı

Bölge Adliye Mahkemesinin 17.06.2020 tarihli ve 2019/3018 Esas, 2020/821 Karar sayılı kararı ile; mahkemece alınan kusur raporlarının yeterli gerekçeyi içermemesi nedeniyle dosyanın iş kazasının gerçekleştiği işkolu ile iş güvenliği alanında A sınıfı uzman kişilerden seçilen üç kişilik bilirkişi kuruluna tevdi edilerek kusur oran ve aidiyetlerinin maddi oluşa ve kanuna uygun olarak çelişki oluşturmayacak biçimde belirlenmesi, yargılama esnasında yapılan geçici ödemenin tazminattan mahsup edilmesi, davacı Gülsün Töz yönünden dava reddedildiği için davalı yararına vekâlet ücretine hükmedilmesi ve davacının aldığı ücret konusunda araştırma yapılarak Kurum tarafından gelir bağlanmış ise hüküm tarihine en yakın tarihteki veriler gözetilerek maddi zararın emsal ücret dikkate alınacak şekilde bilirkişi marifeti ile yeniden hesaplattırması gerektiği gerekçesiyle taraf vekillerinin istinaf başvurularının kabulü ile ilk derece mahkemesi kararı kaldırılarak davanın

yeniden görülmesi için dosyanın mahkemesine gönderilmesine karar verilmiştir.

D. İlk Derece Mahkemesinin İkinci Kararı

İlk Derece Mahkemesinin 09.03.2022 tarihli ve 2020/179 Esas, 2022/154 Karar sayılı kararı ile; önceki gerekçeye ilaveten kaldırma sonrası alınan kusur raporlarının hüküm kurmaya ve denetime elverişli olduğu, buna göre davalı işverenin %80, davacı işçinin %20 kusurlu olduğunun kabulü gerektiği, yapılan araştırma sonucu bildirilen emsal ücretlerin ortalamasının davacının iddia ettiği ücreti geçtiğinden taleple bağlı kalınarak davacının iddia ettiği ücretle çalıştığının kabul edildiği, bilirkişi tarafından düzenlenen 25.02.2022 tarihli ek rapora göre davacının toplam maddi zararının 425.736,53 TL olduğu ancak taleple bağlılık ilkesi gereği 153.734,00 TL maddi tazminat hüküm altına alınarak fazlaya ilişkin hakların saklı tutulması gerektiği gerekçesiyle davanın kısmen kabulü ile davacı Ferdi Töz yönünden 153.734,00 TL maddi ve 25.000,00 TL manevi tazminatın faizi ile birlikte davalıdan tahsiline, davacı Gülsün Töz yönünden ise manevi tazminat talebinin reddine karar verilmiştir.

IV. İSTİNAF

A. İstinaf Yoluna Başvuranlar

İlk Derece Mahkemesinin yukarıda belirtilen kararına karşı süresi içinde taraf vekilleri istinaf başvurusunda bulunmuştur.

B. Gerekçe ve Sonuç

Bölge Adliye Mahkemesinin 24.11.2022 tarihli ve 2022/2915 Esas, 2022/2671 Karar sayılı kararı ile; davalı vekilinin sair istinaf itirazları yerinde olmamakla birlikte davacı Gülsün Töz yönünden manevi tazminat tamamen reddedildiğinden davalı yararına vekâlet ücreti takdiri gerektiği, bu nedenle davalı vekilinin bu yöne ilişkin istinaf itirazının yerinde olduğu gerekçesiyle davacılar vekilinin istinaf başvurunun reddine, davalı vekilinin istinaf başvurusunun kısmen kabulü ile ilk derece mahkemesi kararı kaldırılıp düzeltilerek yeniden esas hakkında hüküm kurulmak suretiyle davanın kısmen kabulüne, davacı Ferdi Töz yönünden 153.734,00 TL maddi ve 25.000,00 TL manevi tazminatın faizi ile birlikte davalıdan tahsiline, davacı Gülsün Töz yönünden ise manevi tazminat talebinin reddine karar verilmiştir.

V. BOZMA VE BOZMADAN SONRAKİ YARGILAMA SÜRECİ

A. Bozma Kararı

1. Bölge Adliye Mahkemesinin yukarıda belirtilen kararına karşı süresi içinde davacı F. T. ve davalı vekilleri temyiz isteminde bulunmuştur.

2. Yargıtay 10. Hukuk Dairesinin ilâm başlığında tarih ve sayısı belirtilen kararı ile; "....Tarafların iddia, savunma ve dayandıkları belgelere, uyuşmazlığın hukuki nitelendirilmesi ile uygulanması gereken hukuk kurallarına, dava şartlarına, yargılamaya hâkim olan ilkelere, ispat kurallarına ve temyiz olunan kararda belirtilen gerekçelere göre davacının tüm, davalı vekilinin aşağıdaki bent kapsamı dışındaki sair temyiz itirazları yerinde görülmemiştir.

Dosya kapsamından; Mahkemece 30.06.2020 tarihli Bölge Adliye Mahkemesi kaldırma kararından önce verilen hükme esas alınan 21.03.2019 tarihli 1. ek hesap raporunda davacının bakiye ömür süresinin PMF tablosu esas alınmak suretiyle 46 yıl olarak tespit edildiği ve sonuç olarak davaya konu iş kazası nedeniyle maddi zarar miktarının 153.734,00 TL olarak tespit edildiği, davacı vekilinin rapora itiraz etmeyerek ıslah dilekçesi sunduğu ve Mahkemece talep gibi karar verildiği, İlk Derece Mahkemesi kararına karşı maddi tazminatın hesap yöntemine ilişkin yalnızca davalı vekilinin istinaf başvurusunda bulunduğu, yukarıda anılan 30.06.2020 tarihli kaldırma kararı sonrası Mahkemece 25.02.2022 tarihli 2. ek hesap raporu aldırdığı, iş bu hesap raporunda ise davacının THR (doğrusu:TRH) 2010 tablosu esas alınarak bakiye ömür süresinin 52 yıl olduğu tespiti ile zarar miktarının 425.736,53 TL olarak hesaplandığı Mahkemece taleple bağlı kalınarak ıslah edilen miktar olan 153.734,00 TL üzerinden karar verildiği anlaşılmıştır.

.....

Somut olayda, davacının aldırılan1.ek rapor üzerine tespit edilen miktar üzerinden rapora itiraz etmeyerek rapor doğrultusunda davasını ıslah etmesi gözden kaçırılarak davalı istinaf istemi üzerine İlk Derece Mahkemesi kararının kaldırılması ve yeniden mahkemesine gönderilmesi sonucu düzenlenen 2. ek raporun hükme dayanak kılınması suretiyle davalı lehine bu yönden oluşan usuli kazanılmış hak ihlal edilerek sonuca gidilmesi hatalı olmuştur.

Mahkemece yapılacak iş; yeniden hesap raporu aldırmak, alınacak raporda davacının bakiye ömür süresinin tespitinde itiraza uğramayan PMF tablosunun esas alınmasının gözetilmesi hususunu dikkate almak ve taraflar lehine oluşan usulü kazanılmış hakları gözetecek şekilde karar vermekten ibarettir....." gerekçesiyle karar bozulmuştur.

B. Bölge Adliye Mahkemesince Verilen Direnme Kararı

Bölge Adliye Mahkemesinin ilâm başlığında tarih ve sayısı belirtilen kararı ile; davacının hesap bilirkişi raporuna karşı beyanda bulunmamasının raporu kabul ettiği anlamı taşımadığı, Anayasa Mahkemesinin 21.12.2023 tarihli ve 2019/8609 Başvuru numaralı kararında da ayrıntılı olarak belirtildiği üzere usule ilişkin bir işlem olan bilirkişi raporuna itiraz edilmemesinin rapora itiraz etmeyen davacının maddi hukuka ilişkin bir hakkını sona erdirecek şeklinde yorumlanamayacağı gerekçesiyle direnme kararı verilmiştir.

VI. TEMYİZ

A. Temyiz Yoluna Başvuranlar

Direnme kararına karşı süresi içinde davalı vekilince temyiz isteminde bulunulmuştur.

B. Temyiz Sebepleri

Davalı vekili, bilirkişi raporuna itiraz edilmemesinin bilinçli yapılan bir işlem olduğunu ve davacının talebini ıslah dilekçesi sunarak sınırladığını, davacının bu işlemi ile maddi hukuk alanında etki sağlama amacının gerçekleştiğini, kusur ve

malûliyete yönelik yeterli gerekçe oluşturulmaksızın raporların hukuka uygun olduğu belirtilerek karar verildiğini, kazanç durumunun da hatalı tespit edildiğini, davacının asgari ücetle çalıştığını ve çıplak ücret esas alınarak hesap yapılması gerektiğini belirterek kararın bozulmasını talep etmiştir.

C. Uyuşmazlık

Direnme yoluyla Hukuk Genel Kurulu önüne gelen uyuşmazlık; iş kazasından kaynaklı maddi ve manevi tazminat istemli eldeki davada; yapılan yargılama sırasında davacının PMF tablosunu esas alan 21.03.2019 tarihli ek rapora itiraz etmeyerek tespit edilen miktar üzerinden davasını ıslah etmesi karşısında taraf vekillerinin istinaf başvurusu üzerine Bölge Adliye Mahkemesince kararın kaldırılarak dosyanın mahkemesine gönderilmesi sonucu düzenlenen TRH 2010 tablosunu esas alan 25.02.2022 tarihli 2. ek raporun hükme esas alınmasının davalı lehine oluşan usuli kazanılmış hakkın ihlaline sebebiyet verip vermediği, buradan varılacak sonuca göre yeniden hesap raporu alınarak davacının bakiye ömür süresinin tespitinde itiraza uğramayan PMF tablosunun esas alınmasının ve taraflar lehine oluşan usulü kazanılmış haklar gözetilerek karar verilmesinin gerekip gerekmediği noktasında toplanmaktadır.

D. Gerekçe

1. İlgili Hukuk

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun (HMK) 24, 94, 266 ve 281 ve 307 ila 315. maddeleri.

2. Değerlendirme

1. Uyuşmazlığın çözümü için öncelikle usuli kazanılmış hak kavramının açıklanması gerekmektedir.

2. Anlam itibarıyla usuli kazanılmış hak kavramı, bir davada mahkemenin ya da tarafların yapmış olduğu bir usul işlemi ile taraflardan biri lehine doğmuş ve kendisine uyulması zorunlu olan hakkı ifade etmektedir. Hemen belirtmek gerek ki, gerek mülga Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda (1086 sayılı Kanun), gerekse HMK'da usuli kazanılmış hak kavramına ilişkin açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu kurum davaların uzamasını önlemek, hukuki alanda istikrar sağlamak ve kararlara karşı genel güvenin sarsılmasını önlemek amacıyla Yargıtay uygulamaları ile geliştirilmiş, öğretide kabul görmüş ve usul hukukunun vazgeçilmez, ana ilkelerinden biri hâline gelmiştir.

3. Türk Hukuk Lûgatında da "kazanılmış hak" daha önce yürürlükte olan hükümlere göre bir kişi yararına kazanılmış olan hak şeklinde ifade edilmiştir (Türk Hukuk Lûgatı, Türk Hukuk Kurumu, Cilt I, Ankara 2021, s. 676).

4. Mülga 1086 sayılı Kanun'un yürürlükte olduğu dönemde verilen 09.05.1960 tarihli ve 1960/21 Esas, 1960/9 Karar sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararında, Yargıtay bozma kararına uyulmakla o kararda belirtilen biçimde işlem yapılması yolunda lehine bozma yapılan taraf yararına usuli kazanılmış hak, aynı doğrultuda işlem yapılması yolunda mahkeme için de

zorunluluk doğacağı, usuli kazanılmış hakka ilişkin açık kanun hükmü olmasa da temyiz sonucu verilecek bozma kararının hakka ve usule uygun karar verilmesini sağlamaktan ibaret olan amacı ve muhakeme usulünün hakka varma ve hakkı bulma maksadıyla kabul edilmiş olması yanında hukuki alanda istikrar amacıyla kabul edilmiş bulunması bakımından usuli kazanılmış hak müessesesinin usul hukukunun dayandığı ana esaslardan ve kamu düzeniyle de ilgili olduğu belirtilmiştir.

5. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda da usuli kazanılmış hakka ilişkin açık bir düzenleme bulunmamakta ise de bu ilkenin uygulanma gerekliliği HMK hükümleri karşısında da varlığını sürdürmektedir. Yargıtayın bozma kararına uyan mahkeme, bozma kararı uyarınca işlem yapmak ve hüküm vermek zorundadır. Çünkü mahkemenin bozma kararına uyması ile bozma kararı lehine olan taraf yararına usuli kazanılmış hak doğmuştur.

6. Bununla birlikte bazı konuların bozma kararı kapsamı dışında kalması yolu ile de usuli kazanılmış hak gerçekleşebilir. Yargıtay tarafından bozulan bir hükmün bozma kararının kapsamı dışında kalmış olan kısımları kesinleşir. Bozma kararına uymuş olan mahkeme kesinleşen bu kısımlar hakkında yeniden inceleme yaparak karar veremez. Bir başka anlatımla kesinleşmiş bu kısımlar, lehine olan taraf yararına usuli kazanılmış hak oluşturur (YİBK, 04.02.1959, 1957/13 Esas, 1959/5 Karar).

7. Yargısal ve bilimsel içtihatlarda "usuli kazanılmış hak" ya da "usuli müktesep hak" olarak adlandırılan bu ilke Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 10.02.1988 tarihli ve 1987/2-520 Esas, 1988/89 Karar sayılı kararında "Mahkemenin bozma kararına uymasıyla meydana gelen bozma gereğince işlem yapma ve hüküm verme durumu, taraflardan birisinin lehine ve diğeri aleyhine hüküm verme neticesini doğuracak bir durumdur ve buna usuli kazanılmış hak denilmektedir..." şeklinde tanımlanmaktadır.

8. Yargıtay içtihatları ile kabul edilen usuli kazanılmış hak olgusuna yine Yargıtay içtihatları ile istisnalar getirilmiştir. Mahkemenin bozmaya uymasından sonra yeni bir içtihadı birleştirme kararı (YİBK, 09.05.1960, 1960/21 Esas, 1960/9 Karar) ya da geçmişe etkili yeni bir kanun çıkması karşısında Yargıtay bozma kararına uyulması ile oluşan usuli kazanılmış hak hukukça değer taşımayacaktır. Benzer şekilde uygulanması gereken bir kanun hükmünün hüküm kesinleşmeden önce Anayasa Mahkemesince iptaline karar verilmesi hâlinde usuli kazanılmış hakka göre değil Anayasa Mahkemesinin iptal kararından sonra oluşan yeni duruma göre karar verilmesi gerekmektedir (Baki Kuru, Hukuk Muhakemeleri Usulü, İstanbul 2001, C. VI, s. 6340; ayrıca HGK, 21.01.2004, 2004/10-44 Esas, 2004/19 Karar ile 20.12.2017, 2017/5-2575 Esas, 2017/1906 Karar).

9. Bu belirtilenlerin dışında ayrıca görev, hak düşürücü süre, kesin hüküm itirazı, harç ve maddi hataya dayanan bozma kararlarına uyulmasında olduğu gibi kamu düzeni ile ilgili konularda da usuli kazanılmış haktan söz edilemez (Kuru, s.

4771 vd.).

10. Usuli kazanılmış hakkın hukuki sonuç doğurabilmesi için bir davada ya taraflar ya mahkeme ya da Yargıtay tarafından açık biçimde yapılmış olan ve yine içtihatlarla geliştirilen istisnalar arasında sayılmayan bir usul işlemi ile taraflardan biri lehine doğmuş ve kendisine uyulması zorunlu olan bir hakkın varlığından söz edilebilmesi gerekir.

11. İlk olarak yukarıda belirtilen 1959 tarihli Yargıtay içtihadı birleştirme kararına dayandırılan usuli kazanılmış hak, 1960 yılında verilen ikinci içtihadı birleştirme kararı ile genişletilmiş bir usul hukuku kurumudur. Sözü edilen Yargıtay içtihadı birleştirme kararlarından hareketle usuli müktesep hakkın bozma kararının kapsamı dışında kalan hususların kesinleşmesi ve bozma kararına uyma ile ilk derece mahkemesi ve ilk derece mahkemesinden sonra dosya yeniden önüne gelen Yargıtayın bozma kararı doğrultusunda karar verilmesine yönelik ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Ancak her ne kadar bu kavram ilk olarak Yargıtayın bozma kararı vermesi üzerine yapılacak yargılamanın hangi doğrultuda ve hangi sınırlar çerçevesinde yürütüleceği hususunu aydınlatmak amacıyla kullanılmışsa da zamanla kanunda cevabı bulunmayan usuli problemleri çözmek amacıyla da kullanılarak uygulama alanının genişletilmeye çalışıldığı görülmektedir. Ancak bu kadar geniş uygulama alanı bulması doğru olmadığı gibi bu içtihadı birleştirme kararlarının usuli sorunları çözmeye gerçek anlamda elverişli olduğunu söylemek de mümkün değildir (Muhammet Özekes, Tolga Akkaya, Pekcanıtez Usûl Medeni Usul Hukuku, Cilt IV, İstanbul Mayıs 2025, 16. Bası, s. 3867-3868).

12. Anayasa Mahkemesinin bir kararına göre de, "...Yargıtay içtihadının kapsam ve mahiyetini genişletmek Anayasa'nın 13. maddesinde yer alan temel hak ve hürriyetlerin ancak kanunla sınırlanacağına yönelik hüküm ile de bağdaşmaz. Zira, yargısal içtihatlar, belirli bir konuyu düzenleyen kanun hükmünün uygulanmasını gösterme ve bu bağlamda hukuki belirliği sağlamada temel kaynaklardan biridir. Ancak yargısal içtihatların bu işlevini yerine getirebilmesinin ön şartı o konuyu düzenleyen bir normun varlığıdır" (AYM, İsmail Tuncel, B. No: 2019/8609, 21.12.2023, § 43).

13. Usuli kazanılmış hak kavramına yönelik yapılan açıklamalardan sonra somut olayla ilgisi nedeniyle bilirkişi raporlarının hukuki niteliğine değinmek gerekmektedir.

14. Hukukumuzda deliller, kesin ve takdiri delil ayrımı esas alınarak incelenmektedir. Kesin deliller, şartlarını, hükümlerini ve sonuçlarını Kanun'un belirlediği ve bu şartların mevcut olması hâlinde hâkimin bağlı olduğu ve takdir yetkisine sahip olmadığı delillerdir. Takdiri deliller ise koşulları ve hükümlerini Kanun'un tayin etmediği deliller olup bu tür deliller hâkimi bağlamaz, hâkim delilleri serbestçe takdir eder. Takdiri deliller; tanık (HMK md. 240-265), bilirkişi (HMK md. 266-287) ve keşiftir (HMK md. 288-292) (Oğuz Atalay, Pekcanıtez Usûl, C. III, s. 2735-2737).

15. Tarafların talepleri doğrultusunda sahip olduğu hukuki bilgisi ile dava dosyasını şekillendiren hâkimin kimi zaman ilgili konuda uzman birinin bilgisine başvurması gerekebilmektedir. Bu uzmanlık bilgisinin yargılamaya aktarılabilmesi amacıyla HMK'nın ispat ve deliller başlıklı kısmında 266 ilâ 287. maddeleri arasında bilirkişi incelemesi düzenlenmiştir.

16.Nitekim HMK'nın "Bilirkişiye başvurulmasını gerektiren hâller"başlıklı 266/1.maddesinde;

"Mahkeme, çözümü hukuk dışında, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde, taraflardan birinin talebi üzerine yahut kendiliğinden, bilirkişinin oy ve görüşünün alınmasına karar verir. (Değişik cümle: 3/11/2016-6754/49 md.) Ancak genel bilgi veya tecrübeyle ya da hâkimlik mesleğinin gerektirdiği hukukî bilgiyle çözümlenmesi mümkün olan konularda bilirkişiye başvurulamaz. (Ek cümle: 3/11/2016-6754/49 md.) Hukuk öğrenimi görmüş kişiler, hukuk alanı dışında ayrı bir uzmanlığa sahip olduğunu belgelendirmedikçe, bilirkişi olarak görevlendirilemez" hükmüne yer verilmiştir. Öte yandan 21.11.2016 tarihinde yürürlüğe giren 6754 sayılı Bilirkişilik Kanunu'nun 3. maddesinde de bilirkişi incelemesinin ne şekilde yapılması gerektiğine ilişkin düzenlemeler yer almaktadır.

17. Uyuşmazlığın hâlli bakımından önem taşıyan ve doğruluğunun anlaşılabilmesi hukuki bilgi dışında özel ya da teknik bilgiyi gerektiren çekişmeli bir vakıa iddiasının doğru olup olmadığının anlaşılabilmesi için görüş ve değerlendirmesine başvurulan kişiye bilirkişi, bu kişi tarafından konu hakkında hazırlanan rapora ise bilirkişi raporu denir. Medeni usul hukuku anlamında delil olan, söz konusu bu bilirkişi raporudur (Murat Atalı, İbrahim Ermenek, Ersin Erdoğan, Medeni Usul Hukuku, Ankara, Altıncı Baskı, 2023, s. 528).

18. Bir diğer ifadeyle bilirkişi raporu, bilirkişinin hukuki değerlendirmeleri içermeyecek şekilde davanın çözümlenmesinde gereken teknik konulardaki açıklamalarını içeren mahkemeye sunduğu metindir. Bilirkişi raporu, mahkemenin uyuşmazlığı çözerken kullandığı kanıtlardan biri olup yargıç, bilirkişinin oy ve görüşünü öteki kanıtlarla birlikte serbestçe değerlendirir (Türk Hukuk Lûgatı, s. 164).

19. Bu tanımlardan hareketle vurgulanması gereken temel nokta, bilirkişinin hâkim tarafından yapılan görevlendirme çerçevesinde üstlenmiş olduğu görev, uyuşmazlığın hukuki değil maddi boyutu yani vakıalarla ilişkilidir. Bilirkişi ya sadece özel veya teknik bilgiyi mahkemeye iletir veya bu bilgileri, vakıalara uygulamak suretiyle varmış olduğu sonuçlara işaret eder yahut da özel veya teknik bilgilerden hareket etmek suretiyle vakıaların tespiti biçiminde beliren bir görevi yerine getirir (Süha Tanrıver, Medeni Usul Hukuku, C. I, Ankara, Üçüncü Baskı, 2020, s. 893).

20. Kanun'da takdiri deliller arasında yer alan bilirkişi incelemesi, şartlarını ve hükümlerini kanunun tayin etmediği delillerden biridir ve hâkim bu delille bağlı değildir. Bilirkişi raporunun takdiri delil olması, kanuni istisnalar dışında hâkimin delilleri serbestçe değerlendireceğine ilişkin temel ilkenin bir sonucudur (Lütfi Şanal

Görgün, Levent Börü, Mehmet Kodakoğlu, Medeni Usul Hukuku, Ankara, 12. Baskı, 2023, s. 454, 535; Oğuz Atalay, Uğur Bulut, Pekcanıtez Usûl, C. III, s. 3085).

21. Bu düzenlemelere göre ancak çözümü hâkim tarafından bilinemeyen özel ve teknik bilgiyi gerektiren hâllerde taraflardan birinin talebi üzerine yahut mahkemece kendiliğinden bilirkişiye başvurulabilir (Ramazan Arslan, Ejder Yılmaz, Sema Taşpınar Ayvaz, Emel Hanağası, Medeni Usul Hukuku, Ankara, Güncellenmiş 9. Baskı, 2023, s. 490). Yani hâkim, bilirkişi incelemesine taraflardan birinin talebi üzerine başvurabileceği gibi buna resen de karar verebilir. Bilirkişi incelemesine resen başvuru gerek taraflarca gerek resen araştırma ilkesine tabi bir davada mümkündür. Bir diğer ifadeyle hâkim taraflarca hazırlama ilkesinin geçerli olduğu davalarda dahi taraflar istememiş olsa bile kendiliğinden bilirkişiye müracaat edebilir (Görgün vd., s. 536; Atalı vd., s. 532).

22. Bilirkişi raporunun dosyaya sunulması sonrasında tarafların hukuki dinlenilme hakkının bir gereği olarak HMK'nın 281. maddesinde bilirkişi raporuna itiraz kurumu düzenlenmiştir. İlgili madde;

"(1) Taraflar, bilirkişi raporunun, kendilerine tebliği tarihinden itibaren iki hafta içinde, raporda eksik gördükleri hususların, bilirkişiye tamamlattırılmasını; belirsizlik gösteren hususlar hakkında ise bilirkişinin açıklama yapmasının sağlanmasını veya yeni bilirkişi atanmasını mahkemeden talep edebilirler. (Ek cümle:22/7/2020-7251/24 md.) Bilirkişi raporuna karşı talebin bu süre içinde hazırlanmasının çok zor veya imkânsız olması ya da özel yahut teknik bir çalışmayı gerektirmesi hâlinde yine bu süre içinde mahkemeye başvuran tarafa, sürenin bitiminden itibaren işlemeye başlamak, bir defaya mahsus olmak ve iki haftayı geçmemek üzere ek süre verilebilir.

(2) Mahkeme, bilirkişi raporundaki eksiklik yahut belirsizliğin tamamlanması veya açıklığa kavuşturulmasını sağlamak için, bilirkişiden, yeni sorular düzenlemek suretiyle ek rapor alabileceği gibi, tayin edeceği duruşmada, sözlü olarak açıklamalarda bulunmasını da kendiliğinden isteyebilir.

(3) Mahkeme, gerçeğin ortaya çıkması için gerekli görürse, yeni görevlendireceği bilirkişi aracılığıyla, tekrar inceleme de yaptırabilir." şeklinde olup maddenin hükümet gerekçesinde "...Maddenin birinci fıkrasında yer alan düzenlemeyle, tarafların tatmin olmamaları hâlinde, bilirkişi raporuna itirazda bulunabilme olanaklarının varlığı güvence altına alınmıştır. Bu düzenleme çerçevesinde, bilirkişi raporunda bazı hususlarda eksiklikler mevcutsa yahut raporda bazı hususlar belirsizlik arz ediyorsa, taraflar, raporda eksik gördükleri hususların bilirkişiye tamamlattırılmasını; belirsizlik arz eden hususların ise bilirkişiye açıklattırılmasını yahut yeni bir bilirkişi incelemesi yaptırılmasını temin için, raporun kendilerine tebliğinden itibaren onbeş günlük süre içinde, mahkemeye itirazda bulunabilirler. Bilirkişiye yöneltilecek olan sorular, tarafların da görüşü alınmak suretiyle somut olarak belirlenecek olursa, rapora itiraz olasılığı da önemli ölçüde azalır ve bu suretle yargılamanın uzamasının da önüne geçilmiş olur. Burada rapora

itiraz için taraflara tanınmış bulunan onbeş günlük süre, kesin süredir; hak düşürücü bir nitelik taşır. Dolayısıyla, taraflar, bu süre içerisinde, itirazlarını dile getirmez ise bilirkişi raporu, onlar bakımından kesinleşir; yani taraflar rapora itiraz olanağını tümüyle kaybederler. Bu durum, zaten Tasarının 100 üncü maddesinde yer alan ve kesin sürelerle ilgili genel bir düzenleme öngören kuralın birinci ve üçüncü fıkralarının işlerlik kazanmasının doğal bir sonucudur. Ancak, anılan hâl, mahkemenin, ihtiyaç duyuyorsa, bu maddenin ikinci ve üçüncü fıkralarında öngörülen yetkilerini kullanmasına, yani bilirkişiden re'sen ek rapor talep etmesine veya inceleme yaptırmak üzere yeni bir bilirkişi atamasına herhangi bir engel oluşturmaz.

Maddenin ikinci fıkrasında yer alan düzenleme ile, somut uyuşmazlığı karara bağlayacak mahkemenin, raporda, bir takım eksiklikler veya belirsizlik arz eden noktalar mevcutsa, bunların tamamlattırılmasını yahut açıklığa kavuşturulmasını temin için, bilirkişiden yeni sorular tertip etmek suretiyle, ek rapor alabilmesine imkân sağlanmıştır. Ayrıca, hâkimin, gerekiyorsa raporu veren bilirkişinin sözlü açıklamalarda bulunmak üzere, tayin edilecek oturumda hazır bulunmasını, ondan re'sen isteyebilme yetkisi de hüküm altına alınmıştır.

Maddenin son fıkrasında ise mahkemenin ihtiyaç duyması hâlinde, ek rapor isteme seçeneğini tercih etmeden, gerçeğin ortaya çıkarılmasını temin için, yeni görevlendireceği bir bilirkişi aracılığıyla, tekrar bir inceleme yaptırtma yetkisinin bulunduğu hususuna açıkça işaret olunmuştur...." yönünde açıklamalara yer verilmiştir.

23. Taraflar, bilirkişi raporunun kendilerine tebliğinden itibaren iki hafta içinde raporda eksik gördükleri hususların bilirkişiye tamamlattırılmasını, belirsizlik gösteren hususlar hakkında ise bilirkişinin açıklama yapmasının sağlanmasını veya yeni bilirkişi atanmasını mahkemeden talep edebilirler. Tarafların iki haftalık süreye uymamasının yaptırımı kanun metninde düzenlenmemiş olmakla birlikte hükümet gerekçesinde bilirkişi raporuna itiraz süresinin hak düşürücü nitelikte ve kesin süre olduğu ifade edilmiştir.

24. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 94. maddesinde kesin süre ile ilgili düzenleme yapılmış olup ilgili madde;

"(1) Kanunun belirlediği süreler kesindir.

(2) (Değişik:22/7/2020-7251/6 md.) Hâkim, tayin ettiği sürenin kesin olduğuna karar verebilir.

Bu takdirde hâkim, tayin ettiği kesin süreye konu olan işlemi hiçbir duraksamaya yer vermeyecek şekilde açıklar ve süreye uyulmamasının hukuki sonuçlarını açıkça tutanağa geçirerek ihtar eder. Kesin olduğu belirtilmeyen süreyi geçirmiş olan taraf yeniden süre isteyebilir; bu şekilde verilecek ikinci süre kesindir ve yeniden süre verilemez.

(3) Kesin süre içinde yapılması gereken işlemi, süresinde yapmayan tarafın, o işlemi yapma hakkı ortadan kalkar." şeklindedir.

25. Bu maddede de belirtildiği üzere kanunun belirlediği süreler kesin süredir. Hâkim bu süreyi, kanunla açıkça imkân verilmediği sürece arttıramaz veya eksiltemez. Ayrıca kesin süre içerisinde yapılması gereken bir işlemin süresinde yapılmamasının müeyyidesi ise yapılması gereken işlemi yapmayan tarafın o işlemi yapma hakkının elinden alınmasıdır. Bu kapsamda ele alınan husus, kesin süre içinde yapılması gereken işlemin yapılmaması durumunda üzerine düşen yükümlülüğü yerine getirmeyen tarafın bu davranışının sonuçlarına da katlanması gerektiğidir (Yavuz Alangoya, M. Kamil Yıldırım, Nevhis Deren-Yıldırım, Medeni Usul Hukuku Esasları, İstanbul, Yedinci Baskı, 2009, s. 168; Arslan vd., s. 180). Zira yargılamanın makul sürede sonuçlanmasının amacı, belirli işlemlerin belirli zaman dilimlerinde yapılmasını gerektirmektedir. Aksi hâlde yargılamadan beklenen yararın sağlanamayacağı açıktır (Ejder Yılmaz, "Hukuk Davasında Hâkimin Verdiği Kesin Mehilin Hakkı Kısıtlaması" Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 1, 1988, Sayı 1, s. 220).

26. Dolayısıyla tarafların bilirkişi raporuna kendilerine tebliğinden itibaren iki haftalık süre içerisinde itiraz etmemeleri durumunda o işlemi yapma, yani bilirkişi raporuna itirazda bulunma hakları ortadan kalkar (HMK md. 94/3). Ancak maddi vakıaların aydınlatılarak gerçeğe ulaşılmasını amaçlayan mahkeme, bilirkişi raporunu yeterli bulmazsa veya tarafların bilirkişi raporuna itirazı üzerine raporun yeterli olmadığı konusunda kanaat oluşursa mevcut bilirkişiden ek rapor alabilir veya ilgili bilirkişi duruşmaya davet edilerek sözlü açıklamalarda bulunmasını sağlayabilir. Bunun yanı sıra mahkemenin farklı bir bilirkişiden rapor alması da ihtimal dahilindedir. Sonuç itibarıyla iki haftalık itiraz süresi, sadece taraflar bakımından öngörülmüş olan bir süre olduğundan mahkeme tarafından herhangi bir bağlayıcılık taşımaz (Görgün vd., s. 549-550; Atalay, Bulut, Pekcanıtez Usûl, s. 3078-3079; Tanrıver, s. 968-969).

27. Hâkim, bilirkişinin oy ve görüşünü diğer delillerle birlikte serbestçe değerlendirir. Zira hukuki değerlendirme ve nitelendirme hâkimin görevi olup eksik ve hatalı olan bir raporun sadece tarafların itirazı doğrultusunda hâkimi bağlayıcı bir kesinlik kazanmasından söz edilmemelidir. Bundan hareketle rapora itiraz edilmemesinin sonucunu, usuli kazanılmış hakkın doğumuna bağlamak mümkün değildir. Öte yandan bilirkişi raporu takdiri delil olması sebebiyle hâkim tarafından serbestçe değerlendirilir. Bir rapora salt itiraz etmemiş olmak bu raporun hâkim tarafından diğer delillerle birlikte değerlendirilmesine engel oluşturmayacaktır. Aksine bir yaklaşım bilirkişi raporunu kesin delil hâline getirmekte ve bu durum delillerin değerlendirilmesine ilişkin ilkeler ile de bağdaşmamaktadır (Görgün vd., s. 549; Alangoya vd., s. 366,367; Atalay, Bulut, Pekcanıtez Usûl, s. 3083). Yine hâkimin bilirkişi raporu doğrultusunda karar vermek mecburiyetinde bırakılması Anayasanın 138. maddesinde düzenlenen hâkimin bağımsızlığı ilkesi ile de bağdaşmamaktadır.

28. Üstelik tek taraflı itirazın yanı sıra, her iki tarafın bilirkişi raporuna itiraz etmediği durumlar da söz konusu olabilir. Böyle bir durumda da karar vermeye elverişli olmayan bir rapora taraflarca itiraz edilmemiş olması hâkimin vereceği hüküm sonucunu bağlar şekilde bir usuli kazanılmış hak doğurmaz. Bilirkişi raporu hükme esas almaya uygun değilse hâkimin davayı hatalı bu rapora göre çözümlendirmek zorunda olduğunu kabul etmek, açık yasal düzenlenmeler ve usul hukukunun değinilen temel ilkeleri yanında hâkimin maddi gerçeğe ulaşma amacıyla da bağdaşmaz (HGK, 15.03.2023, 2022/3-508 Esas, 2023/226 Karar).

29. Bu açıklamalardan hareketle kanunda öngörülen iki haftalık sürenin mahkemeye yöneltilen bir bekleme süresi işlevinde olduğunu söylemek mümkündür. Bu durumda mahkeme bilirkişi raporunun gelmesi üzerine hemen ona dayanarak hüküm veremeyecek, tarafların raporda bir aksaklık veya eksiklik görüp onu mahkemenin dikkatine sunabilme ihtimali ile mahkemenin aynı bilirkişiden açıklama istemesi veya yeni bilirkişi ataması gerekebileceğinden hareketle kanunun belirlediği süre boyunca bekleme zorunluluğu doğacaktır. Kanun'da bu kural düzenlenmemiş olsaydı bile hâkimin raporun taraflara tebliği ile itirazlarını ileri sürmesi için beklemesi muhtemel olup bu durumda verilecek sürenin hâkimin iradesine bırakılması söz konusu olur ki, bu da değişik süreler verilmesi sebebiyle bir belirsizliğe sebep olurdu. Kanun bu iki haftalık süre ile belirsizliği ve uygulama kargaşasını önlemeye hizmet etmiştir (Bilge Umar, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Nisan 2014, s. 281).

30. Sonuç olarak bir tarafın bilirkişi raporuna itiraz etmemesine bağlanan usuli müktesep hak, maddi gerçeğin araştırılmasına engel olacaktır (Abdullah Selman Arısoy, "Medeni Yargılama Hukukunda: Bilirkişi Raporuna İtirazın Hak Düşürücü Süreye Bağlı Olup Olmadığı ve Taraflardan Birinin Bilirkişi Raporuna İtiraz Etmemesinin Diğer Taraf Lehine Usuli Kazanılmış Hak Doğurup Doğurmayacağı Hakkında", Prof. Dr. Selçuk Öztek'e Armağan Cilt I, 2021, s. 209).

31. Ayrıca mahkemenin veya tarafların gerçekleştirdiği her usul işlemine hak adı altında bir sonuç bağlanması, taleple bağlılık ilkesine de aykırılık teşkil etmektedir. Kaldı ki, kanunda birtakım usul işlemlerinin yalnızca belirlenen usul kesitinde gerçekleştirilebilmesi, usul ekonomisinin bir sonucudur, bu sürenin geçmesi karşı tarafa bir hak tanımamakta, sadece süresi içinde işlem yapmayan tarafın o hakkını kullanamaması ile sonuçlanmaktadır.

32. Buradan hareketle özellikle bilirkişi raporlarının hayati önem taşıdığı, örneğin bedensel zarara ilişkin davalarda, sükuta ikrar sonucunu bağlamak esası da usule feda etmek anlamına gelir ki, bunun sonuçları da ağır olacaktır. Kaldı ki, tarafın bilirkişi raporuna itiraz etmemesinin farklı nedenleri olabilmektedir. Örneğin davanın bir an önce karara bağlanması amacıyla bilirkişi raporuna itiraz edilmemesi söz konusu olabilmektedir (Arısoy, s. 214).

33. Nitekim Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru sonucunda vermiş olduğu ihlâl kararında da; "...55. Gerekçesiyle birlikte değerlendirildiğinde söz

konusu kanun hükmü ile bilirkişi raporuna süresi içinde itiraz etmeyen tarafın artık rapora itiraz etme imkânını yitireceğinin öngörüldüğü anlaşılmaktadır. Buna karşılık anılan hükmün usule ilişkin bir işlem olan bilirkişi raporuna itiraz edilmemesi hâline, rapora itiraz etmeyen tarafın maddi hukuka yönelik bir hakkını sona erdirecek ya da diğer taraf lehine bu nitelikte bir hakkın doğmasına yol açacak biçimde sonuç bağladığı söylenemez. Başka bir anlatımla bilirkişi raporuna itiraz biçimindeki usul işleminin yapılmamasının ortadan kaldırabileceği tek hak, yine usuli bir hak olan rapora itiraz etme hakkıdır. Nitekim Kanun'un 94. maddesinin (3) numaralı fıkrasında da ifade edildiği üzere tarafın kesin süre içinde yapması gereken bir işlemi süresi içinde yapmaması sadece o işlemi yapma hakkını ortadan kaldırabilir. Aksi yöndeki kabul Kanun'un 281. maddesinin (3) numaralı fıkrasının mahkemenin gerçeğin ortaya çıkması için gerekli görürse yeni görevlendireceği bilirkişi aracılığıyla tekrar inceleme yaptırabileceği biçimindeki hükmünü anlamsız ve işlevsiz kılacağı gibi Kanun'un kendi hükümleri arasında da çelişki oluşturacaktır. Dolayısıyla bilirkişi raporuna itirazla ilgili anılan usul kuralından bir tarafın alacağını talep edemeyeceği anlamının çıkarılması, kuralın öngörülemez biçimde yorumlanması suretiyle ulaşılan bir sonuç olacaktır.

56. Bu itibarla Kanun'un bilirkişi raporuna itiraz müessesesiyle ilgili söz konusu hükmünün, bilirkişi raporuna itiraz edilmemesine karşı taraf lehine usule ilişkin kazanılmış hak oluşturma sonucunu bağladığı biçimindeki bir yorumun anılan hükme yönelik öngörülebilir bir yorum olmadığı sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla yargılama sırasında alınan ilk bilirkişi raporuna itiraz edilmediği için talep miktarının bu raporda hesaplanandan fazla olan kısmının davalı lehine usule ilişkin kazanılmış hak oluştuğu gerekçesiyle reddedilmesine ilişkin söz konusu müdahalenin kanuni bir dayanağının bulunmadığı görülmektedir...." şeklinde gerekçesi ile bilirkişi raporuna ilişkin usuli kazanılmış hakkın kanuni bir dayanağının olmadığı, bu suretle mahkemeye erişim hakkına yapılan müdahalenin, meşru amacının olduğunun kabul edilemeyeceği ve ölçülü olmadığı vurgulanmıştır (AYM, Ahmet Özgan ve Şule Özgan, B. No: 2020/21347, 21.12.2023 tarihli).

34. Anayasa Mahkemesinin yine aynı tarihli ve 2019/8609 Başvuru numaralı İsmail Tuncel kararında da, "...67.Bu çerçevede başvurucunun maluliyet oranının daha yüksek olabileceği Mahkemece uyuşmazlığın çözümü için başvurulan bilirkişi incelemesi yoluyla olgusal olarak tespit edildiği hâlde bu durumun salt usule ilişkin sebeplerle, zararının belirlenmesinde -gerektiğinde daha ileri bir inceleme yapılması yoluna da gidilmeden- değerlendirmeye alınmaması ve başvurucunun bu bağlamdaki fazlaya ilişkin talepleri için yeni bir dava açma yoluna yönlendirilmesi başvurucuyu gerçekte maddi hukuka göre sahip olabileceği hakkını aynı davada tam olarak talep etme imkânından yoksun bırakmıştır. Dolayısıyla usule ilişkin bu uygulamanın başvurucunun söz konusu hakkı elde etmek amacıyla açtığı davayı anlamsız hâle getirdiği, bu suretle başvurucuya şahsi olarak ağır ve orantısız bir külfet yüklediği değerlendirilmiştir...." şeklinde gerekçe ile mahkemeye erişim

hakkına yapılan müdahalenin ölçülü olmadığı sonucuna varılmıştır.

35. Bu aşamada tasarruf ilkesine kısaca değinilmelidir.

36. Bilindiği üzere medeni usul hukuku alanında doğru ve adil bir yargılama için bazı temel ilkeler kabul edilmiştir. Bir davanın gerek tarafları gerekse mahkeme için bağlayıcı olan ve yargılamaya yön veren bu ilkeler, mahkemelerde sağlıklı bir sonuca ulaşılabilmesini sağlayan en temel unsurlardır. Bu kuralların yargılamanın her kesitinde gözetilmesi, hatta usul hükümleri yorumlanırken bu ilkelere aykırı ve onlarla çelişkili olacak şekilde yorum yapılmaması gerekir. Medeni yargılama hukukuna hâkim olan ilkelerin bir bölümü HMK'da açık olarak düzenlenmiş olup bunlardan biri tasarruf ilkesidir.

37. Tasarruf ilkesi HMK'nın 24. maddesinde;

"1) Hâkim, iki taraftan birinin talebi olmaksızın, kendiliğinden bir davayı inceleyemez ve karara bağlayamaz.

(2) Kanunda açıkça belirtilmedikçe, hiç kimse kendi lehine olan davayı açmaya veya hakkını talep etmeye zorlanamaz.

(3) Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri dava konusu hakkında, dava açıldıktan sonra da tasarruf yetkisi devam eder" şeklinde düzenlenmiştir.

38. Özel hukuk, taraflara kendi hakları üzerinde tasarruf yetkisi ve imkânı vermiştir. Tasarruf ilkesi, taraflara dava üzerinde tümüyle tasarruf edebilme, davanın açılması konusundaki insiyatifi davacıya tanıma, dava konusunu (müddeabihi) belirleme, dilekçeler vermek suretiyle davaya etki etme ve bu bağlamda mahkemenin karar vermesine gerek kalmaksızın davayı sona erdiren işlemler yapılabilmesini kapsamaktadır. Bu bağlamda tasarruf yetkisi davayı açma ve sona erdirme yetkisini büyük ölçüde tarafların verecekleri karara bırakmıştır. Hak sahibi, uyuşmazlık konusu hakkını dava edip etmemekte, dava ettikten sonra davalı ile yargılama içinde ya da dışında uzlaşmakta, arabulucuya gitmekte, sulh olmakta veya açtığı davadan feragat etmekte serbesttir. Taraflar uyuşmazlığı başlatmak, uyuşmazlık konusunu belirlemek ve uyuşmazlığı sürdürmek veya sona erdirmek hakkına sahiptirler (Güray Erdönmez, Nur Bolayır, Pekcanıtez Usûl, C. II, s. 1203-1204).

39. Başka bir deyişle özel hukuk bağlamında bir davanın açılmasının, açılan bir davanın takibinin yapılmasının, dava konusunun ve davanın sona ermesinin tarafların iradesine tabi olması medeni usul hukuku anlamında tasarruf ilkesi olarak adlandırılır [Nedim Meriç, Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf İlkesi (Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde), Ankara, Beşinci Baskı, 2011, s. 53-54)].

40. Tarafların kanunda öngörülen usule uymak kaydıyla yargılamanın sona erdirilmesi konusunda tasarruf edebilme imkânının sonucu olarak davacı (davalının açık rızasıyla) davasını geri alabilir (HMK md.123), davasından feragat edebilir (HMK md. 307), davalı davayı kabul edebilir (HMK md. 308), her iki taraf da doğmuş bulunan kanun yolu haklarından feragat edebilir (HMK md. 349) veya sulh olabilir (md. 313).

41. Tasarruf ilkesi ile ilişki içinde olan ve bu ilkenin tamamlayıcı bir işlevini yerine getiren taraflarca getirilme ilkesi de iddia ve savunmanın dayanağını oluşturan maddi vakıalarla, ispat araçlarının (dava malzemesinin) davanın taraflarınca, mahkeme önüne getirilmesini öngören yargılama hukuku ilkesidir (Tanrıver, s. 368).

42. Görüldüğü üzere tasarruf ilkesi ve taraflarca getirilme ilkesi yargılamada taraf hâkimiyetini ifade eden ilkeler arasında yer almaktadır.

43. Medeni yargılamanın kapsamı, maddi hukuktaki tasarruf yetkisi ile şekillenmekte olduğundan bu kapsamda yer alan normlar, yetki normlarıdır. Yetki normu olması dolayısıyla taraf hâkimiyeti ve irade özgürlüğü medeni yargılamanın kapsamının belirlenmesinde mutlaktır. Tasarruf ilkesine ait bu sahada meydana gelen sonuçların mutlaka maddi gerçekle açıklanması beklenmemelidir (Nedim Meriç, Tasarruf İlkesi, s. 38-39).

44. Tasarruf ilkesinin ve irade özgürlüğünün davanın sona ermesi aşamasındaki görünümü olan davaya son veren taraf işlemleri HMK'nın 307 ila 315. maddeleri arasında davadan feragat, davayı kabul ve sulh başlıkları altında düzenlenmiştir.

45. Bu üç müessese, içerikleri itibarıyla birer maddi hukuk işlemi olmakla birlikte yapılış şekli itibarıyla birer usul işlemidir (Murat Atalı, Efe Dırenisa, Pekcanıtez Usûl, C. IV, s. 3330).

46. Davadan feragatte, davacı, davasından (davasının talep sonucundan) bir daha hak talep etmemek (dava açmamak, icra-iflas takibi yapmamak vb.) üzere kısmen veya tamamen vazgeçmektedir. Davayı kabulde ise davalı, davacının davasını kısmen veya tamamen kabul etmektedir. Sulhte, iki tarafın aralarında diledikleri şartlarla anlaşıp uzlaşarak mevcut davayı sona erdirmeleri söz konusudur (Arslan vd., s. 601).

47. Bir diğer ifadeyle kabul, sulh ve feragat, taraflara kanunda açıkça sunulan bir imkândır ve bu sayede taraflar, tasarruf yetkileri çerçevesinde kendi iradeleri ile mahkeme önüne getirdikleri uyuşmazlıkları yine kendi iradeleriyle çözüme kavuşturabilmektedir.

48. Davaya son veren taraf işlemlerinden olan kabul ve feragat tek taraflı usul işlemidir. Bu nedenle karşı tarafın izni ve mahkemenin onayına gerek kalmaksızın hüküm ifade eder. Sulh ise bir sözleşmedir, iki taraflıdır ve yapılabilmesi için her iki tarafın iradesinin birbiri ile uyuşması gerekir. Sulh de mahkemenin onayına bağlı olmayan bir işlem olarak hukuki sonuç doğurur (Arslan vd., s. 601).

49. Kabul ve feragatın sonuçları ağır olduğundan kanun koyucu bu yöndeki iradelerin açık ve kesin biçimde ortaya konulmasını şart koşmuştur. Bu nedenle kanunda kabul ve feragat yönündeki iradelerin kayıtsız ve şartsız olması hususuna açıkça vurgu yapılmıştır (HMK md. 309/4).

50. Davadan feragat ve kabul şekle tabi tutulmuş olup bu şekil, bir geçerlilik şartıdır. Yani bir davada ya dilekçe ile yazılı bir biçimde yahut yargılama sırasında sözlü olarak beyanda bulunmakla feragat ve kabul gerçekleşebilir. Sözlü olarak davadan feragat ve davayı kabul iradesinin açıklanması hâlinde mahkemenin bunu bir tutanakla tespit etmesi ve tutanakta feragat edilen kısmı da açıkça göstermesi, mahkemeye verilecek bir dilekçe ile feragat edilmesi hâlinde de dilekçede talep sonucuna konu kılınan hakkın ne kadarlık kısmından feragat edildiği veyahut ne kadarlık kısmının kabul edildiği hususunun açıkça gösterilmesi şarttır (HMK md. 309/3) (Tanrıver, s. 1050-1062). Sulhte ise mahkeme önünde yapılması durumunda geçerlilik şartına tabidir (HMK md. 154, 3/ç). Öte yandan duruşma tutanağına geçirilen kabul veya feragat beyanı, beyanda bulunana okunmalı ve imzası alınmalıdır (HMK md. 154/3-ç).

51. Davadan feragat ve kabul maddi anlamda kesin hüküm gibi sonuç doğurur. Davacının davasından feragat etmesi veya davalının davayı kabulü ile dava konusu uyuşmazlık sona erer. Bu nedenle mahkeme henüz feragat nedeniyle davanın reddine karar vermemiş olsa bile davacı bu feragatten dönemez; feragati ile bağlıdır. Yine mahkeme kabul nedeniyle davanın kabulüne karar vermemiş olsa bile davalı kabulden dönemez (rücu edemez) kabulü ile bağlıdır.

52. Bu kapsamda olmak üzere tarafların bilirkişi raporunu açıkça kabul etmeleri tasarruf ilkesi gereğince hâkimi bağlar ise de tarafların kanunda gösterilen süre içerisinde bilirkişi raporuna itiraz etmemeleri ya da sadece itirazlarının bulunmadığı yönünde ifade yahut bu içerikte bir ifadede bulunması hâkimi mutlaka ve hemen o bilirkişi raporuna göre hüküm vermek doğrultusunda bağlayacağını kabul etmek doğru olmaz. Çünkü temel ilke hâkimin bilirkişi raporuyla bağlı olmamasıdır; zira sadece itirazlarının olmadığı yönündeki açık olmayan bir ifade hâkimin bağımsızlığını kaldıracak şekilde bir taraf tasarrufu yapıldığı anlamına gelmez (Umar, s. 822).

53. Başka bir deyişle HMK'nın 24. maddesinin 3. fıkrasında yer alan tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri dava konusu hakkında, dava açıldıktan sonra da tasarruf yetkisi devam edeceğine ilişkin açık hükmü gereğince tarafın bilirkişi raporunun açıkça kabulüne ilişkin beyanı hakimi bağlar (Umar, s. 822). Bu husus davaya son veren taraf işlemlerinde kanunda öngörülen usule uygun irade beyanı olması hâlinde bağlayıcı olması ilkesiyle benzerlik göstermektedir. O hâlde tarafın bilirkişi raporunu kabul ettiğine ilişkin kabul beyanı davaya sona veren taraf işlemelerinde belirtildiği gibi kanunda öngörülen usule uymak kaydıyla sonuç doğuracaktır. Bu itibarla tarafın bilirkişi raporunu kabul ettiğine ilişkin irade beyanı kayıtsız, şartsız, açık ve tereddüte yer vermeyecek bir biçimde kesin olmalıdır. Zira zımni olarak kabul mümkün değildir.

54. Bu açıklamalar ışığında bilirkişi raporunun taraflara tebliği üzerine, taraflardan biri davayı sona erdiren taraf işlemi mahiyetinde bir irade beyanında bulunduğu takdirde ancak bu beyanı ile bağlı olacaktır. Zira bu durum tasarruf ilkesinin ve taraflarca hazırlanma ilkesinin bir gereğidir.

55. Somut olayda; mahkemece kusur oranlarının tespiti amacıyla alınan bilirkişi raporlarında davalı işverenin %80, iş kazası geçiren davacı F. T.'ün %20 kusurlu olduğu yönünde tespit yapıldığı, 15.10.2018 tarihli bilirkişi raporunda bu kusur oranları esas alınarak davacının PMF-1931 hayat tablosuna göre bakiye ortalama ömrünün belirlendiği ve dava dilekçesinde beyan edildiği gibi davacının ücretinin 1.000,00 TL ve asgari ücret olduğu ihtimaline göre seçenekli olarak maddi tazminat hesabı yapıldığı, bu rapora tarafların itiraz etmeleri nedeniyle aynı hesap verileri kapsamında ancak davacının ücretinin aylık net 750,00 TL olduğu kabulü doğrultusunda 21.03.2019 tarihli ek hesap raporunun alındığı, ek raporun taraflara tebliği sonrası davalı vekilinin bilirkişi ek raporuna itiraz dilekçesini, davacı vekilinin ise 16.04.2019 tarihli ıslah dilekçesini mahkemeye verdiği, İlk Derece Mahkemesince 21.03.2019 tarihli ek hesap raporunun dosya kapsamına uygun olduğu gerekçesiyle bu rapora göre hüküm kurulduğu, hükmün taraf vekillerince istinafı üzerine Bölge Adliye Mahkemesince kusur raporlarının yeterli olmadığı gerekçesiyle yeniden rapor alınması, yargılama sırasında yapılan geçici ödemenin tazminattan mahsup edilmesi, ayrıca davalı Gülsün Töz yönünden dava reddedildiği için davalı yararına vekâlet ücretine hükmedilmesi ve davacının ücreti konusunda araştırma yapılarak gelir bağlanmış ise hüküm tarihine en yakın tarihteki veriler gözetilip davacının maddi zararının emsal ücret dikkate alınacak şekilde bilirkişi marifeti ile yeniden hesaplattırması gerektiği belirtilerek kararın kaldırılarak davanın yeninden görülmesi için dosyanın mahkemesine gönderildiği, İlk Derece Mahkemesince emsal ücret araştırması yapıldığı, tarafların kusur durumlarına ilişkin 11.01.2021 ve 28.04.2021 tarihli alınan iki ayrı kusur raporunda da davalı işverenin %80, iş kazası geçiren davacı F. T'ün %20 kusurlu olduğunun belirtilmesi sonrası 25.02.2022 tarihli ikinci ek hesap raporunun alındığı, söz konusu hesap raporunda davacının bakiye ortalama ömrünün bu kez TRH-2010 tablosuna göre belirlenerek ücretinin de emsal ücret ortalamasının davacının iddia ettiği ücret ile hesap raporlarında tespit edilen ücretlerden yüksek olması sebebiyle davacının ücretinin işçilik alacağı dosyasındaki ücret ve kaza tarihindeki asgari ücrete göre seçenekli belirlenerek tazminat miktarının hesap edildiği, taraf vekillerinin bilirkişi raporuna itirazlarının Mahkemece 09.03.2022 tarihli duruşmada reddi ile 25.02.2022 tarihli ek hesap raporunun dosya kapsamına uygun ve davacının nihai toplam zararının 425.736,53 TL olduğu ancak taleple bağlı kalınarak ıslah dilekçesinde belirtilen 153.734,00 TL'nin fazlaya ilişkin haklar saklı tutulmak suretiyle hüküm altına alınması gerektiği gerekçesiyle davanın kısmen kabulüne karar verildiği, kararın taraf vekillerince istinaf edilmesi üzerine Bölge Adliye Mahkemesince davacı Gülsün Töz yönünden manevi tazminat tamamen reddedildiğinden davalı yararına vekâlet ücreti takdiri gerektiğinden davalı vekilinin bu yöne ilişkin istinaf itirazının yerinde olduğu gerekçesiyle davacının istinaf başvurunun esastan reddine, davalının istinaf başvurusunun kısmen kabulüne, ilk derece mahkemesi kararı kaldırılıp düzeltilerek yeniden esas hakkında hüküm kurulmak suretiyle davanın kısmen kabulüne karar verildiği, kararın temyizi üzerine

Özel Dairece yukarıda belirtilen nedenlerle bozulduğu ve Bölge Adliye Mahkemesince direnme kararı verildiği görülmüştür.

56. Şu hâlde yukarıda yapılan açıklamalar ile somut olaya ilişkin maddi ve hukuki olgulara göre; İlk Derece Mahkemesi tarafından alınan 21.03.2019 tarihli ek raporun taraflara tebliğinden sonra bilirkişi raporuna sessiz kalmak suretiyle davacı vekili tarafından bu rapora uygun ıslah dilekçesi sunulmuş ise de davacı tarafça bilirkişi raporunun kabul edildiği yönünde bir irade beyanında bulunulmadığı gibi Mahkemece bu rapora dayalı olarak kurulan hüküm, taraf vekillerinin istinafı üzerine Bölge Adliye Mahkemesince kusur raporlarının yeterli olmadığı ve emsal ücret araştırması yapılması gerektiği gerekçesiyle kaldırılmış, Mahkemece kusur raporları alınmış ve ücret araştırması yapıldıktan sonra yeniden ek hesap raporu düzenlettirilmiştir. Bu durumda 21.03.2019 tarihli bilirkişi raporuna karşı davaya son veren taraf işlemi mahiyetinde bir irade beyanında bulunmayan davacı vekilinin rapora sessiz kalarak ıslah dilekçesi sunması raporu kabul ettiği anlamına gelmeyeceğinden davalı lehine bu yönden bir usuli kazanılmış hak oluştuğunun kabulü mümkün değildir.

57. Sonuç itibarıyla, davacının hesap bilirkişi raporuna sessiz kalmasının raporu kabul ettiği anlamı taşımadığı, davalı lehine usuli kazanılmış hak oluştuğunun kabulüne olanak bulunmadığı ayrıca usule ilişkin bir işlem olan bilirkişi raporuna itiraz edilmemesinin rapora itiraz etmeyen davacının maddi hukuka ilişkin bir hakkını sona erdirecek nitelikte yorumlanamayacağı göz önüne alındığında direnme kararının yerinde olduğu sonucuna varılmıştır.

58. Hukuk Genel Kurulundaki görüşmeler sırasında davacının 21.03.2019 tarihli ek hesap raporu üzerine tespit edilen miktar üzerinden rapora itiraz etmeyerek rapor doğrultusunda davasını ıslah etmesine rağmen davalının istinaf istemi üzerine İlk Derece Mahkemesi kararının kaldırılması ve yeniden mahkemesine gönderilmesi sonucu düzenlenen 25.02.2022 tarihli ek raporun hükme dayanak kılınması suretiyle davalı lehine oluşan usuli kazanılmış hak ihlal edilerek sonuca gidilmesinin hatalı olduğu, bozma kararında belirtildiği şekilde karar verilmesi ve bu nedenle direnme kararının bozulması gerektiği ileri sürülmüş ise de bu görüş Kurul Çoğunluğu tarafından benimsenmemiştir.

59. Hâl böyle olunca direnme kararı usul ve yasaya uygundur.

60. Ne var ki, Özel Dairece bozma nedenine göre davalı vekilinin sair temyiz itirazları incelenmediğinden bu yönde inceleme yapılmak üzere dosya Özel Daireye gönderilmelidir.

VII. KARAR

Açıklanan sebeplerle;

Direnme uygun bulunduğundan davalı vekilinin sair temyiz itirazlarının incelenmesi için dosyanın YARGITAY 10. HUKUK DAİRESİNE GÖNDERİLMESİNE,

06.05.2026 tarihinde oy çokluğuyla kesin olarak karar verildi.